

KRIGSMANSKASSAN 16

Långa Gatan 9 A-E, 11A

DJURGÅRDEN

- ❶ GATHUSET.
- ❷ GÅRDSHUSET BILJARDEN.

LÅNGA GATAN MOT NORDVÄST MED GATHUSET TILL HÖGER I BILD. FOTO: L. AF PETERSENS 1959. SSM:S ARKIV F 73647.

Krigsmanskassan 16 är en god representant för den utveckling som Djurgårdsstaden genomgått sedan tidigt 1700-tal och framåt. Gathusets timmerstomme är bevarad från 1736 och den slutna och plankomgärdade gården är typisk för 1700-talets stadsbyggnadsmönster.

Krognäring har bedrivits inom fastigheten under större delen av 1800-talet. Gathusets fasad är ett exempel på 1870-talets rikt utformade panelarkitektur och visar på de ideal och tekniska möjligheter som fanns under denna tid.

Krigsmanskassan 16 är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

På Djurgården fanns under 1600-talet Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet). Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden är belägen. År 1668 anlades här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, utgjordes av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan

GATHUSET HAR LÖVSÅGADE FÖNSTERFODER OCH KNUTLÅDOR UTFORMADE SOM PILASTRAR. FOTO: J. MALMBERG.

flyttade 1680 till Karlskrona och tog med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor som uppläts med tomträtt av Amiralitetskrigsmanskassan för timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kupe-
rade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet övertog varvsverksamheten 1768, och redan året efter erbjöds de boende att köpa ut sina tomter. Under 1800-talet på- och tillbyggdes de flesta husen. År 1849 gavs dispens mot stadens förbud att bygga i trä, ett förbud som inte efterlevdes i Djurgårdsstaden på grund av dess isolerade läge. Sedan staden tagit över området vid Djurgårdsvarvets

nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens strikt marina anknäpning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller värdshus. Den sociala homogeniteten som dittills kännetecknat området ändrades.

När Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av den älderdomliga bebyggelsen 1954 lades en bevarandeplan fram. Moderniseringen och upprustningen av de illa åtgångna husen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Genom ett markbytesavtal med staten kom stora delar av området i stadens och Stadsholmens ägo 1985. Djurgårdsstaden är en av de kulturmiljöer inom staden som klassats som riksintresse för kulturmiljövården.

Djurgårdsstaden utgör Stockholms äldsta bevarade samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad

TRAPPHUSET LIGGER I DET BETONADE MITTPARTIET MOT GÅRDEN. FOTO: J. MALMBERG.

från andra områden i staden dominerar trähusen i stadsdelen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Med bibehållet gatunät och plank som avgränsar de små grönskande gårdarna bevaras karaktären av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning. Den höga, relativt enhetliga flerbostadsbebyggelsen i söder ger en skarp kontrast till den förindustriella stadsdelens skala.

HISTORIK

Gathuset (Nr 1 på kartan) består av två timrade varvsarbetarbostäder från 1736 som byggdes samman i början av 1800-talet och försågs med flyglar. År 1858 inrättades krogen Lübeck i den ena flygeln. Kröga-

ren Fredrik Nilsson döpte snart om krogen till Lilla Hasselbacken. Krogrörelsen flyttades sedan till nuvarande plats vid Djurgårdsslätten inför världsutställningen 1897. Gårdshuset Biljarden (Nr 2 på kartan) uppfördes 1864 i anslutning till den östra flygeln. Gathuset höjdes till två våningars höjd på 1870-talet.

Fastigheterna förvärvades av staden 1899. Åren 1960-1963 renoverades byggnaderna efter ritningar av Stockholms stads fastighetskontor. Ombyggnaden gjordes efter tidens sätt att renovera med målet att åstadkomma bostadslägenheter med modern standard. Planlösningarna ändrades i vissa fall för att erhålla större lägenhetsyta och inrymma badrum och kök. Väggarna kläddes med skivor och nya lättskötta golv lades in. Omfattande reparationer gjordes av husens stommar, fönstren ersattes med nya och stora delar av fasadpanelen byttes ut. Locklistpanel ersatte slät

GÅRDSHUSET ÄR HÖGRE ÄN GATHUSET, HÄR SETT FRÅN GRANNENS GÅRD I SYDÖST. FOTO: J. MALMBERG.

panel i gathusets bottenvåning. På Biljarden ersattes liggande spontad panel av stående locklistpanel.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gathuset (Nr 1 på kartan) har en markant svartstruken sockelmur längs den sluttande gatan. Bottenvåningens locklistpanel övergår i den övre våningens släta panel. De lövsågade fönsterfodren och taktassarna härrör från 1870-talet. Knutlådorna är utformade som pilastrar. De grönmålade fönstren är sexdelade i bottenvåningen mot gatan och fyrdelade i övrigt. Bågarna är kopplade och profilerade. Det centralt placerade trapphuset markeras mot gården av en frontespis. Flera lägenheter nås från separata entréer

med glasade dörrar mot gården.

Gårdshuset Biljarden (Nr 2 på kartan) är sammanbyggt med gathuset men är högre och bredare. Byggnaden har enhetliga fasader med locklistpanel under ett sadeltak med beläggning av skivtäckt svartmålad plåt.

I stort härrör lägenhetsindelningen och lägenheternas fasta inredning från den omfattande ombyggnaden i början av 1960-talet. Platsbyggda tidstypiska kök och linoleumgolv kompletteras profilerade snickerier och hitflyttade kakelugnar som finns i några lägenheter.

Stadsmuseet har tre kakelugnar deponerade i byggnaderna.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STOCKHOLM 2013

STADSHOLMEN

